

Ewa Kruk

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ewa.kruk@poczta.umcs.lublin.pl

Obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej jako okoliczność uzasadniająca odmowę zeznań w trybie art. 180 § 2 k.p.k.

*The Obligation to Keep the Advocate Secret as a Reason Justifying
the Refusal to Testify on the Basis of Art. 180 § 2 of the Code
of Criminal Proceedings*

STRESZCZENIE

Tekst jest poświęcony instytucji odmowy zeznań przez świadka w procesie karnym z powołaniem się na obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej adwokackiej. Sama odmowa, choć stanowi utrudnienie w dotarciu do prawdy materialnej, jest podyktowana szczególnym charakterem zawodu adwokata, należącego do grupy tzw. zawodów zaufania publicznego. W opracowaniu zwrócono uwagę na niejasny stosunek regulacji korporacyjnych do przepisów polskiego k.p.k. z 1997 r. oraz dokonano rozróżnienia dwóch postaci tajemnicy, tj. tajemnicy *stricte* adwokackiej i tajemnicy obrończej. Ponadto poddano krytyce nieprecyzyjne warunki zwolnienia z tajemnicy adwokackiej na podstawie art. 180 § 2 k.p.k.

Słowa kluczowe: tajemnica zawodowa; tajemnica adwokacka; tajemnica obrończa; odmowa zeznań świadka-adwokata

Odmowa zeznań jest wyjątkiem od reguły, w myśl której powołany w procesie karnym na świadka człowiek ma obowiązek złożenia zeznań przed organem procesowym, który takiego świadka wezwał w trybie art. 177 § 1 k.p.k. lub skorzystał z możliwości jego przesłuchania w sposób określony w § 2 tego przepisu. Obowiązek zeznawania dotyczy wszystkich obywateli polskich oraz cudzoziemców, jeśli nie korzystają oni z immunitetów przysługujących im z mocy art. 578 i 579 k.p.k. (art. 581 § 1 k.p.k.). Odmowa zeznań jako samodzielna instytucja prawna pojawia się w kilku przepisach Kodeksu postępowania karnego z 1997 r.,

a mianowicie w art. 180 § 1 i 2 oraz art. 182 § 1 i 3. O prawie odmowy zeznań można też mówić w przypadkach wskazanych w art. 178, 178a, 179 § 1, a także w art. 183 § 1 oraz art. 185 i 199 k.p.k. Choć w przepisach tych nie pada zwrot „odmowa zeznań”, to słusznie zauważa P.K. Sowiński, że tylko w ten sposób osoby tam wymienione mogą uchylić się od złożenia zeznań, gdyby organ procesowy wbrew wyraźnym zakazom próbował uzyskać od nich immunizowane informacje¹.

W zasadzie przepisy o prawie odmowy zeznań lub odpowiedzi na pytania stron mają chronić świadka, który w sytuacji dylematu etycznego stałby w trudnej moralnie sytuacji, czy zeznawać prawdę², jednak w przypadku, o którym mowa w art. 180 k.p.k., a zwłaszcza jego § 2, chodzi o coś więcej. Celem zakazów związanych z tajemnicami zawodowymi adwokata i wymienionych w art. 180 § 2 k.p.k.: lekarza, notariusza, radcy prawnego, doradcy podatkowego oraz statystyka – jest nie tyle ochrona osób wykonujących określone zawody, co ochrona osób pokładających „zaufanie do publicznych funkcji adwokata” i z tej racji powierzających im wiedzę o faktach, którymi nie chcieliby się dzielić z jakimikolwiek innymi osobami³. Istnienie tego zakazu jest zatem podyktowane względami społecznymi, co w okresie obowiązywania poprzedniego Kodeksu postępowania karnego zauważał S. Kalinowski⁴. Może więc ma rację M. Rusinek, który twierdzi, że tajemnica zawodowa nie jest dobrem zaliczanym przez ustawodawcę do fundamentów systemu prawnego, lecz z całą pewnością ten sam ustawodawca nie lekceważy jej istnienia⁵, niekiedy udzielając pierwszeństwa jej ochronie. Zakaz, o którym mowa w art. 180 § 2 k.p.k., ma charakter zakazu dowodowego względnego, co uznaje także Z. Kwiatkowski. Ten sam autor zauważył, że poprzednio obowiązujący Kodeks postępowania karnego „nie rozstrzygał jednoznacznie kwestii dotyczącej tajemnicy adwokackiej”⁶. Działo się tak z tego powodu, że art. 163 k.p.k., dopuszczający ówczesnie zwolnienie z tajemnicy zawodowej, nie wymieniał wyraźnie tej właśnie tajemnicy, co rodziło poważne wątpliwości co do jego stosunku do znowelizowanego art. 6 ustawy – Prawo o adwokaturze⁷.

Obowiązek bezwzględnego zachowania tajemnicy adwokackiej, obok niezależności adwokackiej i unikania konfliktów interesów, jest elementem konstytu-

¹ P.K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Warszawa 2004, s. 4.

² Wyrok SA w Szczecinie z dnia 9 kwietnia 2013 r., II AKa49/13, LEX nr 1312093.

³ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2010 r., II AKz 588/10, LEX nr 621274.

⁴ S. Kalinowski, [w:] J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Mazur (red.), M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1976, s. 238.

⁵ M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, s. 137.

⁶ Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Katowice 2001, s. 155.

⁷ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2016 r., poz. 1999 ze zm.).

ującym adwokaturę⁸. Nie można jednak obecnie podzielić stanowiska K. Łojewskiego⁹, że stosunek ustawodawcy do tajemnicy adwokackiej „różni się zasadniczo od stosunku do innych tajemnic zawodowych”. Jeżeli cokolwiek z tego twierdzenia przetrwało w ustawie karnoprocesowej z 1997 r., to wyłącznie w odniesieniu do tajemnicy obrończej, a i tak ta ostatnia uległa przeobrażeniu w związku z dopuszczeniem do wykonywania funkcji obrończych radców prawnych oraz pojawieniem się instytucji quasi-obrońcy (art. 245 § 1 k.p.k.). W pozostałym zakresie sytuacja adwokata powołującego się na tajemnicę zawodową nie różni się od sytuacji pozostałych podmiotów wymienionych w art. 180 § 2 k.p.k., choć odbiega od sytuacji procesowej osób wykonujących zawody nienazwane przez ustawodawcę i wymienione w § 1 tego przepisu.

Przedmiotem tajemnicy zawodowej będą informacje uzyskane w czasie lub w związku z wykonywaniem czynności zawodowych, niekoniecznie mające w chwili ich uzyskania poufny charakter. W jakimś sensie art. 180 § 2 k.p.k. odwołuje się do rozwiązań pozakodeksowych, sam nie zawiera bowiem choćby najmniejszej wskazówki, co należy rozumieć pod pojęciem takiej tajemnicy. Nie czyni tak również w stosunku do żadnej z wymienionych tam tajemnic zawodowych. Język polski traktuje tajemnicę raz jako odpowiednik „sekretu”, innym razem jako synonim „wiadomości, której poznanie lub ujawnienie jest zakazane przez prawo”¹⁰. Wspomniany tu „sekret” definiowany jest jako powinność „nieujawniania czegoś”, co oznacza, że chodzi tu bardziej o sposób obejścia się z wiadomością niż o samą wiadomość będącą przedmiotem takiego zachowania. Tajemnicę „zachowuje się”, czego przeciwieństwem jest jej „ujawnienie”. Sama informacja nie musi więc charakteryzować się jakąś szczególną wagą lub znaczeniem. Z perspektywy art. 180 § 2 k.p.k. istotniejsze jest to, że została ona pozyskana w związku z wykonywaniem jednego z zawodów wymienionych w tym przepisie.

Sytuacja adwokata powołanego na świadka nie jest szczególnie komfortowa z uwagi na obowiązek wynikający z mocy art. 6 ust. 1 Prawa o adwokaturze. Art. 180 § 2 k.p.k. stawia w podobnej sytuacji także notariusza, radcę prawnego, doradcę podatkowego, dziennikarza, lekarza, statystyka oraz osobę obowiązowaną do zachowania tajemnicy Prokuraturii Generalnej, przy czym do adwokata najbliższe jest radcy prawnemu ze względu na wykonywanie pokrewnego zawodu prawniczego. Nie ulega wątpliwości, że szczególny charakter tych właśnie zawodów leży u podstaw ich wyodrębnienia z zawodów objętych § 1 art. 180 k.p.k. i przeniesienia do nowej jednostki redakcyjnej w postaci § 2 tego samego prze-

⁸ P. Sendeki, *Tajemnica zawodowa fundamentem adwokatury jako zawodu zaufania publicznego*, [w:] *Etyka zawodów prawniczych. Wzajemne relacje i oczekiwania*, red. G. Borkowski, Lublin 2012, s. 255.

⁹ K. Łojewski, *Instytucja odmowy zeznań w polskim procesie karnym*, Warszawa 1970, s. 180.

¹⁰ *Tajemnica*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/tajemnica;2528548.html> [dostęp: 02.10.2017].

pisu. Tym samym ustawodawca na gruncie art. 180 § 2 k.p.k. porzuca „zbiorcze” i nienazwane traktowanie dysponentów niektórych tajemnic, co czynił jeszcze na gruncie art. 163 k.p.k. z 1969 r. Obecnie normatywną podstawę istnienia tajemnicy adwokackiej stanowi art. 6 ust. 1 Prawa o adwokaturze, co dotyczy każdego rodzaju sytuacji, natomiast art. 180 § 2 k.p.k. określa tryb zwolnienia z tej tajemnicy, ale wyłącznie w ramach procesu karnego.

Z uwagi na obecność w systemie polskiego prawa aktów normatywnych regulujących funkcjonowanie zawodów wymienionych w art. 180 § 2 k.p.k. przepis ten nie określa zakresu tajemnicy zawodowej adwokata¹¹, a jedynie warunki zwolnienia z tej tajemnicy. Art. 180 § 2 k.p.k. stanowi bez wątpienia *lex specialis* w stosunku do aktu regulującego ustrój adwokatury, a dopuszczalność zwolnienia z tajemnicy adwokackiej jest faktem, chociaż ustawa – Prawo o adwokaturze takiej możliwości w ogóle nie przewiduje, a wręcz podkreśla się tam niemożność zwolnienia od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których adwokat dowiedział się, udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę (art. 6 ust. 3)¹². Sądzę, że dalsze utrzymywanie przez art. 6 ust. 3 Prawa o adwokaturze kategorycznego zakazu zwalniania adwokata z tajemnicy zawodowej w jego obecnym kształcie uległ dezaktualizacji wobec wprowadzenia do art. 180 § 2 k.p.k. wyraźnego wskazania, że uregulowany w tym przepisie tryb stosuje się również do przedstawicieli adwokatury. Należałoby więc postulować uzupełnienie omawianego tu art. 6 ust. 3 zwrotem oddającym rzeczywiste relacje zachodzące pomiędzy przepisem korporacyjnym a karnoprosesowym i wskazującym na pierwszeństwo przepisu karnoprosesowego, ale tylko w warunkach procesu karnego.

Wprawdzie zawód adwokata jest zaliczany do zawodów tzw. zaufania publicznego, jednak zwolnienie z tajemnicy – jako wyjątek – nie podważa społecznej doniosłości ani samego zawodu, ani tajemnicy adwokackiej¹³. Tak chętnie przytaczane przez władze adwokatury¹⁴ argumenty co do bezwzględного charakteru tajemnicy zawodowej są trudne do obrony w aspekcie zarówno obowiązującego stanu prawnego, jak i zaleceń Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwo-

¹¹ Tak na temat tajemnicy notarialnej zob. K.J. Pawelec, *Tajemnica zawodowa notariusza w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego. Zagadnienia podstawowe*, „Rejent” 2015, nr 9, s. 96.

¹² Ta sama ustawa w ust. 4 art. 6 dopuszcza jednak takie zwolnienie co do informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2016 r., poz. 299, 615), co następuje w zakresie określonym tymi przepisami.

¹³ Zob. uwagi A. Gaberle, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów z 16.06.1994, IKZP 5/94 (ochrona tajemnicy adwokackiej w świetle art. 163 k.p.k.)*, „Państwo i Prawo” 1995, z. 4, s. 106–111.

¹⁴ Uchwała NRA nr 1/VII/94 z dnia 18 czerwca 1994 r., „Palestra” 1994, nr 7–8, s. 209–210.

katów ujętych w kodeksie etyki¹⁵. W tym akcie mówi się wyraźnie o możliwości zwolnienia adwokata z tajemnicy, co może nastąpić na polecenie sądu („nakazane przez sąd”). Bezwzględny charakter tajemnicy adwokackiej w ocenie P. Wilińskiego nie znajduje też podstaw w przepisach konstytucyjnych, co nie znaczy, że nie można tam doszukiwać się wskazówek pozwalających dekodować jej naturę i zakres¹⁶.

Relacja specjalności nie zachodzi pomiędzy art. 180 § 2 a art. 178 pkt 1 k.p.k., gdzie uregulowano bezwzględny zakaz przesłuchania adwokata (i radcy prawnego) działającego w charakterze obrońcy lub quasi-obrońcy. Tajemnica obrończa może być tajemnicą adwokacką (i radcowską), jednak nie każda tajemnica adwokacka musi być zarazem tajemnicą obrończą. Trzeba się zgodzić z tezą zawartą w uchwale Sądu Najwyższego, w myśl której przepis art. 178 pkt 1 k.p.k. „petryfikuje obowiązek tajemnicy adwokackiej” i wyłącza w sposób „stanowczy i bezwzględny” przesłuchanie adwokata w roli świadka jedynie co do faktów objętych tajemnicą obrończą¹⁷. W tym znaczeniu to art. 178 pkt 1 k.p.k. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 180 § 2 k.p.k., co zostało podyktowane szczególnie rolą obrońcy jako jednego z najistotniejszych składników skomplikowanej struktury wymiaru sprawiedliwości¹⁸ oraz czynnika powiązanego węzłem zaufania z oskarżonym. W przypadku art. 178 pkt 1 k.p.k. nie chodzi jednak w pierwszym rzędzie o ochronę samego adwokata, lecz o stworzenie warunków, w których oskarżony będzie mógł w nieskrępowany niczym sposób korzystać z prawa do obrony (art. 6 k.p.k.). Rozwiązanie z art. 178 pkt 1 k.p.k., jeśli nie liczyć wpływu, jaki wywarło na nie rozszerzenie art. 82 k.p.k. o osoby uprawnione do obrony według przepisów o radcach prawnych oraz powiązanie go z art. 245 § 1 k.p.k., pod względem przedmiotowym w zasadzie powieli konstrukcję z art. 161 pkt 1 poprzedniego k.p.k. Oceniając je z perspektywy art. 101 lit. b k.p.k. z 1928 r., widać znaczący postęp w tym zakresie, a mianowicie obecnie tajemnicą obrończą chronione są informacje, o których obrońca lub quasi-obrońca dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę, gdy tymczasem w okresie międzywojennym chronione były wyłącznie informacje uzyskane od oskarżonego. Oznaczało to pozostawienie poza ochroną informacji uzyskanych przez obrońcę od osób trzecich, choćby leżały one w interesie oskarżonego i służyły jego obronie karnej.

¹⁵ *Międzynarodowy Kodeks Etyki przyjęty przez Zgromadzenie Delegatów Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwokatów (International Bar Association) w Oslo 25 lipca 1956 r.*, „Palestra” 1958, nr 12, s. 84–87.

¹⁶ P. Wiliński, *Konstytucyjne podstawy tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu adwokata i radcy prawnego*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015, s. 175.

¹⁷ Uchwała SN z dnia 16 czerwca 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 41.

¹⁸ P. Kardas, *Etyczne i proceduralne determinanty pełnienia funkcji sędziego, obrońcy i oskarżyciela w kontradiktoryjnym procesie karnym*, „Palestra” 2014, nr 3–4, s. 49.

Wykonywanie zawodu adwokata, zgodnie z art. 4 ust. 1 Prawa o adwokaturze, polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami. Tajemnica adwokacka obejmuje „wszystko”, o czym dowiedział się adwokat z tytułu wykonywania zawodu, tj. personalia osoby zainteresowanej oraz inne podane przez nią fakty, ale także informacje uzyskane w wyniku obserwacji własnych adwokata¹⁹. Bez znaczenia jest, czy informację powierzono adwokatowi jako poufną czy też bez takiego zastrzeżenia. Za relacyjnym charakterem tej tajemnicy opowiada się J. Giezek, który uznaje, że u podłoża tajemnicy leży swoiste porozumienie co najmniej dwóch osób, a o wartości samej tajemnicy przesądza nie treść informacji, lecz zobowiązanie powiernika do określonego zachowania²⁰. Źródłem informacji może być klient adwokata, ale także świadek, sąd lub przeciwnik procesowy²¹.

Swego czasu poddałam krytyce wespół z E. Skrętowiczem sposób, w jaki ustawodawca wyznacza granice tajemnicy zawodowej. To krytyczne stanowisko co do regulacji zawartej w Prawie o adwokaturze zmuszona jestem podtrzymać i obecnie. Art. 6 Prawa o adwokaturze zamiast rzetelnego określenia przedmiotu tej tajemnicy posługuje się niedookreślonym pojęciem „wszystko”, co pozostawia zbyt szeroki zakres interpretacyjny, który może zostać wykorzystany przez władze samorządu adwokackiego w postępowaniach dyscyplinarnych wobec członków Palestry godzących się z decyzją sądu zapadłą w trybie art. 180 § 2 k.p.k.²² Za prawidłowe należy jednak uznać rozwiązanie zawarte w art. 6 ust. 2 Prawa o adwokaturze, które nie zezwala na czasowe ograniczenie tajemnicy zawodowej adwokackiej, co oznacza, że taka tajemnica trwa, choćby nawet od chwili uzyskania poufnych informacji upłynął niezwykle długi czas lub osoby, których ta tajemnica dotyczy, zmarły.

Jeszcze w latach 50. ubiegłego wieku M. Cieślak dostrzegał złożoność znaczeniową pojęcia „tajemnica zawodowa”. Według tego autora na taką tajemnicę w pierwszej kolejności składać się mają wiadomości dotyczące sfery życia prywatnego osób trzecich uzyskane przez osobę obowiązowaną do zachowania tajemnicy w związku z wykonywaniem przez nią określonego zawodu, a w drugiej kolejności informacje *stricte* zawodowe lub organizacyjne²³. Choć w ocenie społecznej

¹⁹ E. Skrętowicz, E. Kruk, *O tajemnicy adwokackiej w procesie karnym*, „Annales UMCS. Sectio G (Ius)” 1996, t. 43, s. 132. Zob. też: J. Izydorczyk, *Tajemnica obrończa a tajemnica adwokacka*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, s. 199.

²⁰ J. Giezek, *Tajemnica adwokacka – wartość względna czy absolutna? O nieujawnialności informacji objętych tajemnicą adwokacką*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, s. 186.

²¹ E. Skrętowicz, E. Kruk, *op. cit.*, s. 132.

²² *Ibidem*, s. 135.

²³ M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 271–272.

większą wagę bez wątpienia przywiązuje się do ochrony informacji z pierwszej grupy, to organy samorządu adwokackiego wymagają równej staranności w podjęciu do informacji należących do drugiej z tych grup.

Art. 180 § 2 k.p.k. uprawnia do odmowy zeznań co do okoliczności objętych m.in. tajemnicą adwokacką, a to oznacza, że może się na ten przepis powołać tylko osoba, na której ciąży obowiązek zachowania tej tajemnicy. Nie każdy adwokat (lub aplikant) może się zasłonić tajemnicą adwokacką. Prawo do powołania się na tę tajemnicę przysługuje wyłącznie adwokatowi posiadającemu interesujące prokuratora lub sąd informacje pozyskane w toku wykonywania zawodu, z którym ta tajemnica jest związana. Fakt, że świadek jest adwokatem, nie czyni z niego uprawnionego do odmowy zeznań w każdej sprawie i co do każdej informacji. Zasygnalizowanie przez świadka, że posiadane przez niego informacje chroni tajemnica adwokacka, zmusza organ procesowy do zbadania, czy świadek ten należy do grupy zawodowej mogącej powołać się na taki obowiązek²⁴. Ten sam organ musi jednak skontrolować, czy świadek rzeczywiście jest lub był adwokatem oraz czy wszedł w posiadanie określonych informacji w związku z wykonywaniem tego zawodu. Świadek-adwokat nie ma prawa przemilczenia pewnych faktów, a jeżeli dowiedział się o nich, wykonując swój zawód, powinien zwrócić uwagę przesłuchującemu na niekompletność zeznań²⁵. W przeciwnym razie mógłby się narazić na odpowiedzialność karną z art. 233 k.k. Przepis art. 180 § 2 k.p.k. znajdzie zastosowanie tylko wtedy, gdy przesłuchanie będzie mieć za swój przedmiot „fakty” chronione tajemnicą adwokacką lub jakąkolwiek inną wymienioną w tym przepisie, nie zaś zawsze, gdy podmiotem poddanym przesłuchaniu jest adwokat lub inny wskazany w tym przepisie podmiot zawodowo zobowiązany do zachowania tajemnicy.

Odmowa zeznań pojawiła się w polskim procesie karnym wraz wydaniem rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 marca 1928 r.²⁶ wprowadzającego do naszego systemu nowy akt prawny w postaci Kodeksu postępowania karnego. Należy przypomnieć, że ani ta pierwsza polska kodyfikacja karnoprosesowa, ani kolejny Kodeks postępowania karnego z 1969 r. nie uwypukliły tajemnicy adwokackiej jako okoliczności uzasadniającej odmowę zeznań, chociaż tajemnica zawodowa była tam uznawana za okoliczność uzasadniającą odmowę zeznań (art. 102 k.p.k. z 1928 r. oraz art. 163 k.p.k. z 1969 r.). Wśród tych tajemnic zawodowych pierwszorzędne miejsce zajmowała z pewnością ta-

²⁴ P. Rogoziński, *Dopuszczalność i zakres badania przez organ procesowy istnienia przesłanek warunkujących uchylenie świadka od zeznawania*, „Ius Novum” 2014, nr 1, s. 119.

²⁵ J. Waliszewski, *Uwagi o uprawnieniu świadka do nieujawniania faktów mających znaczenie w sprawie*, „Palestra” 1973, nr 12, s. 84.

²⁶ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. 1950, nr 40, poz. 364 ze zm.).

jemnica adwokacka (co przyznawał m.in. L. Peiper²⁷), której doniosłość uznaje się powszechnie²⁸. Wtedy też zauważano, że tak rozumiana tajemnica zawodowa nie pokrywa się z tajemnicą wymienioną w art. 101 lit. b k.p.k. z 1928 r., czyli tajemnicą obrończą²⁹. Osoba powołująca się na tajemnicę zawodową adwokacką może odmówić zeznań tylko w zakresie, w jakim dotyczy to okoliczności, na które ta tajemnica się rozciąga. W pozostałym zakresie musi zeznawać³⁰, o ile np. nie powołuje się na inną podstawę odmowy zeznań (np. art. 183 § 1 k.p.k.).

Obecnie obowiązujący art. 180 § 2 k.p.k. nie pozostawia świadkowi-adwokatowi możliwości wyboru pomiędzy zeznawaniem a odmową złożenia zeznań, ponieważ warunkiem ich odebrania jest wcześniejsze zwolnienie tego świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. Świadek-adwokat nie może więc samorzutnie ujawnić tajemnicy adwokackiej. Wniosek ten jest w pełni uprawniony, zważywszy na to, że samo przesłuchanie co do faktów objętych tą tajemnicą jest możliwe dopiero po uzyskaniu stosownej decyzji ze strony sądu, co dotyczy zarówno postępowania przygotowawczego, jak i sądowego. Decyzja przybiera formę postanowienia, które zapada na posiedzeniu przeprowadzonym bez udziału stron. Postanowienie takie jest zaskarżalne zażaleniem, które przysługuje i na decyzję zwalniającą z tajemnicy, i na decyzję odmawiającą takiego zwolnienia (art. 180 § 2 zd. 2 i 3 k.p.k.). Odebranie zeznań obejmujących tajemnicę adwokacką jest więc uwarunkowane uprzednim zwolnieniem z tej tajemnicy, czym różni się ten zakaz dowodowy od zakazu z art. 180 § 1 k.p.k., gdzie zakaz ten aktualizuje oświadczenie świadka o odmowie zeznań z powołaniem się na ciężący na nim obowiązek zawodowy³¹. Z tego powodu przepis art. 180 § 2 k.p.k. nie rozwija normy zawartej w jego § 1, jedynie ją zaostrzając co do przesłanek zwolnienia z tajemnicy adwokackiej i innych tam wymienionych, lecz tworzy odrębny zakaz dowodowy, który nadal cechuje warunkowość, ale zarazem też niezależność od woli świadka. Świadek związany tajemnicą adwokacką nie zeznaje, choćby nawet chciał. Ten sam świadek może natomiast zeznawać tylko po uprzednim zwolnieniu z tej tajemnicy przez sąd i ewentualnej kontroli poprawności tej decyzji na skutek złożonego zażalenia. Taki pogląd wyraził również Z. Gostyński co do podobnie uregulowanej w k.p.k. tajemnicy dziennikarskiej³². Jest to stanowisko trafne *de lege lata* i nie sposób zgodzić się z M. Rusinkiem, który uważa, że w sytuacji, w której świadek objęty dyspozycją art. 180 § 2 k.p.k. zechciałby zeznawać,

²⁷ L. Peiper, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1933, s. 171.

²⁸ Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Kraków 2005, s. 197.

²⁹ L. Peiper, *op. cit.*, s. 171.

³⁰ R.A. Stefański, [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński (red.), S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1998, s. 484.

³¹ M. Rusinek, *op. cit.*, s. 99, 110.

³² Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1997, s. 113.

należałoby taką sposobność wykorzystać, odbierając od niego zeznania. Ten sam autor uważa, że konstrukcja art. 180 § 2 k.p.k. winna zostać zmieniona w tym właśnie kierunku³³. Pogląd ten jest błędny, gdyż nie uwzględnia społecznych kosztów takiego rozwiązania. Poza tym nie można rozwiązywać problemu natury ogólnej, cedując odnośną decyzję w ręce tego lub innego adwokata lub innego profesjonalisty, gdyż uczyniłoby to z omawianej tajemnicy fikcję.

W toku postępowania przygotowawczego sąd wydaje stosowne postanowienie wyłącznie na wniosek prokuratora, co jest zrozumiałe, jeśli wziąć pod uwagę, że do zwolnienia może dojść tylko wtedy, gdy jest to „niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczności (będącej przedmiotem przesłuchania) nie można ustalić na podstawie innego dowodu”. Na tym etapie procesu niewątpliwie tylko prokurator jest zdolny dokonać właściwej oceny celowości przesłuchania świadka będącego adwokatem, gdyż tylko on, jako organ prowadzący lub nadzorujący postępowanie przygotowawcze, posiada pełnię wiedzy co do jego stanu i potrzeb. Ewentualne wnioski dowodowe stron w tym zakresie mogą być przedstawiane temu prokuratorowi, który jest władny oddalić je w trybie art. 170 § 1 k.p.k.³⁴ jako organ prowadzący postępowanie przygotowawcze lub przesłać dalej do sądu jako wniosek własny. Strona nie może wystąpić samodzielnie do sądu z wnioskiem, o którym mowa w art. 180 § 2 k.p.k. Być może jest to wyrazem nierównoprawnego traktowania stron postępowania przygotowawczego, jednak jest to rozwiązanie służące przede wszystkim ochronie integralności tajemnicy adwokackiej, co byłoby znacznie trudniejsze, gdyby prawo do składania samodzielnych wniosków dowodowych w tym zakresie przyznać także podejrzanemu i pokrzywdzonemu.

Jeszcze w okresie obowiązywania art. 163 k.p.k. w ustawie karnoprocesowej z 1969 r. kompetentny do zwolnienia z tajemnicy zawodowej – każdej, nie tylko adwokackiej – był także prokurator. Obecne rozwiązanie wprowadzono w celu wzmocnienia gwarancji procesowych udzielanych niektórym uczestnikom postępowania.

Zwolnienie od obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej przybiera zawsze postać postanowienia o zezwoleniu na przesłuchanie – w fazie postępowania przygotowawczego, a w fazie postępowania jurysdykcyjnego – postanowienia o przesłuchaniu³⁵. W postępowaniu przygotowawczym sądem badającym zasadność zwolnienia z tajemnicy adwokackiej będzie sąd właściwy do rozpoznania sprawy w I instancji (art. 93 § 1 i 3 k.p.k.). Pozostawienie kompetencji w zakresie uchylecia tajemnicy zawodowej adwokackiej sądowi należy ocenić w katego-

³³ M. Rusinek, *op. cit.*, s. 108.

³⁴ K. Eichstaedt, *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym*, Warszawa 2008, s. 3.

³⁵ S. Zabłocki, *Komentarz do niektórych przepisów Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Nowela k.p.k. z dnia 20 lipca 2000 r. Komentarz*, Warszawa 2000.

rii uznania przez ustawodawcę doniosłości tego aktu, natomiast K.T. Boratyńska widzi w tym przejaw szczególnej ochrony tej i innych tajemnic, o których mowa w art. 180 § 2 k.p.k.³⁶

Na marginesie należy stwierdzić, że rozwiązanie przyjęte w art. 180 § 2 k.p.k. wydaje się zdecydowanie lepsze niż to, które obowiązywało na mocy wcześniejszych kodeksów postępowania karnego, tzn. na podstawie art. 102 k.p.k. z 1928 r. oraz art. 163 k.p.k. z 1969 r., gdyż nie pozostawia ono kwestii zeznawania co do okoliczności objętych tajemnicą adwokacką w gestii samego adwokata, tylko zastrzega je dla sądu, do którego wpłynął wniosek złożony w trybie art. 180 § 2 zd. 2 k.p.k. lub który przesłuchuje na rozprawie tego adwokata. Oba powołane przeze mnie przepisy, tj. art. 102 i art. 163 k.p.k., uzależniały możliwość przesłuchania co do okoliczności chronionych tajemnicą zawodową (w tym adwokacką) od postawy samego świadka, nie przesądzając wcale, że musiał on odmówić zeznań co do okoliczności nią objętych. Mimo że trudno sobie wyobrazić sytuację, w której adwokat miałby postąpić nieetycznie, ujawniając fakty chronione tajemnicą zawodową, to zacytowane tu przepisy w widoczny sposób traktowały odmowę zeznań w kategoriach prawa, nie zaś obowiązku. Szczególnie dobrze widać to na przykładzie art. 102 k.p.k. z 1928 r., który odmowę zeznań traktował jako stan potencjalnie możliwy („jeżeli”).

Zakres swobodnego uznania sądu na tle art. 102 k.p.k. z 1928 r. był szerszy niż obecnie, gdyż przepis ten nie zawierał żadnych kryteriów, którymi powinien się kierować ten organ przy podejmowaniu decyzji o zwolnieniu z tajemnicy adwokackiej. Podobna sytuacja miała miejsce pod rządami art. 163 k.p.k. z 1969 r., gdzie również nie zawarto wskazań co do kierunku analizy dokonywanej przez organy uprawnione do zwolnienia z tajemnicy. Ten sposób traktowania niektórych tajemnic zawodowych przetrwał w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r. aż do września 2013 r.³⁷, kiedy doszło do nowelizacji art. 180 § 1 k.p.k. i obwarowania zwolnienia z tajemnicy zawodowej, innej niż te wymienione w § 2 tego przepisu, kryterium określanym jako „dobro wymiaru sprawiedliwości”.

Aktualnie art. 180 § 2 k.p.k. uzależnia zwolnienie z tajemnicy zawodowej od istnienia dwóch kumulatywnych przesłanek, tzn. niezbędności objętej tajemnicą informacji dla dobra wymiaru sprawiedliwości oraz niemożności ustalenia danej okoliczności na podstawie innego dowodu. Są one w nauce prawa procesowego określane mianem materialnych warunków zwolnienia³⁸. Pomimo tego, że obie przesłanki wyróżnia dość nieostry (zamglony) zakres znaczeniowy,

³⁶ K.T. Boratyńska, [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, M. Królikowski, A. Sakowicz (red.), M. Warchoł, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 446.

³⁷ Art. 1 pkt 56 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.).

³⁸ T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2014, s. 626.

a L.K. Paprzycki ocenia je nawet jako „niefortunne”³⁹, to ich obecność w art. 180 § 2 k.p.k. świadczy wyraźnie o woli ograniczenia dostępu organów procesowych do poufnych informacji będących w posiadaniu adwokata, dając tym samym wyraz swego rodzaju wyjątkowości zwolnienia („tylko wtedy, gdy”). Na incydentalny charakter zwolnienia z tajemnicy zawodowej, o której mowa w art. 180 § 2 k.p.k., słusznie zwraca uwagę Sąd Apelacyjny w Szczecinie, zauważając, że decyzji odnośnie do zwolnienia winno towarzyszyć „staranne rozważenie okoliczności konkretnej sprawy”⁴⁰. W jego ocenie sąd podejmujący decyzję na podstawie tego przepisu jest „gwarantem zachowania zarówno właściwej formuły procedowania, jak i merytorycznej zasadności wniosku prokuratora”, a „podjęta decyzja procesowa, zmierzająca do wyjątkowego wzruszenia zakazu dowodowego w imię dobra wymiaru sprawiedliwości, musi w swej logice uwzględniać istotę praw i wolności obywatelskich zawarowanych w Konstytucji”⁴¹. O ostrożność i rozważę w tym zakresie apelował do sądów powszechnych R.A. Stefański⁴².

Nie jest możliwe zwolnienie z tajemnicy adwokackiej w sposób blankietowy⁴³. Na etapie śledztwa wyznacznikiem zakresu, w jakim miałyby dojść do zwolnienia, jest wniosek prokuratora i sformułowana w nim teza dowodowa. To na prokuratorze spoczywa powinność wskazania faktów, jakie mają być ujawnione, oraz ich związku z regułami wykonywania zawodu adwokata. Ten sam prokurator nie może bowiem liczyć na to, że decyzja sądu jest wydawana w sposób automatyczny, sąd nie pełni tu bowiem roli „pomocnika organów śledczych”, lecz strażnika praworządności⁴⁴. Zwolnienie adwokata z tajemnicy zawodowej bez precyzyjnego wskazania zakresu tego zwolnienia stanowiłoby swoistego rodzaju *carte blanche* dla dowolnego korzystania przez organy procesowe z jego wiedzy⁴⁵. Doniosłość społeczna zawodów objętych przepisem art. 180 § 2 k.p.k. sprawia, że decyzja o zwolnieniu z tajemnicy zawodowej nie może być traktowana jako formalność⁴⁶. Trafnie uznaje się w orzecznictwie, że zwolnienie z tajemnicy zawodowej w trybie art. 180 § 2 k.p.k. musi dotyczyć ściśle określonego jej zakresu, nie można więc w postanowieniu sądu posługiwać się zwrotami nieostrymi w rodzaju: „między innymi”, gdyż stanowiłoby to nieuprawnione „upo-

³⁹ L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, t. 7, Warszawa 2015.

⁴⁰ Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II II AKz 330/13, OSAS 2014, nr 2, s. 37.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² R.A. Stefański, *op. cit.*, s. 491.

⁴³ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 4 października 2010 r., II AKz 588/10, LEX nr 621274.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ M. Smarzewski, M. Banach, *Ochrona tajemnicy adwokackiej w procesie karnym w związku z czynnościami przesłuchania i przeszukania*, „Palestra” 2017, nr 3, s. 82.

⁴⁶ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 11 lipca 2012 r., II AKz 285/12, LEX nr 1227567.

ważnienie organów śledczych do dowolnego uzupełnienia zakresu udzielonego zezwolenia”, na co ustawa nie zezwala⁴⁷. Jak podnosi się w nauce procesu karnego, zakres zwolnienia z tajemnicy zawodowej może być stosunkowo szeroki, ponieważ ustawodawca nie przewidział w przypadku tajemnicy adwokackiej ograniczeń podobnych do tych, które zamieścił w art. 180 § 3 k.p.k. w stosunku do tajemnicy dziennikarskiej w części dotyczącej danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również danych umożliwiających identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli te osoby zastrzegły nieujawnienie powyższych danych⁴⁸.

W orzecznictwie przeważa pogląd, że przesłanka niemożności posłużenia się innym dowodem winna być zobiektywizowana, co oznacza „faktyczne nieistnienie takiego źródła dowodowego, które mogłoby dostarczyć informacji na dany temat”⁴⁹. Przeciwno tej interpretacji występuje T. Razowski, który uważa, że z językowego punktu widzenia norma zawarta w art. 180 § 2 k.p.k. „wcale nie powiada o obiektywnym »braku dowodów« dotyczącym okoliczności objętych którąkolwiek z wyrażonych tam rodzajów tajemnicy zawodowej”⁵⁰. Zdaniem tego autora „brak możliwości ustalenia określonego faktu na podstawie innego dowodu” obejmuje sytuacje, w których inny dowód „obiektywnie istnieje”, lecz nie daje się w oparciu o niego stwierdzić danej okoliczności, której on dotyczy⁵¹. Odmownie winna zostać zakończona sprawa, w której istniejące przeszkody w dotarciu do innego niż adwokat źródła dowodowego są możliwe, choć trudne do pokonania, albo gdy nieustalenie innych źródeł dowodowych jest wynikiem zaniedbań ze strony śledczych. Z tego powodu należałoby zachować szczególną przezorność w stosunku do wniosków prokuratorskich formułowanych na samym początku prowadzonych śledztw, z uwagi na to, że nie zostały tam zapewne ustalone inne źródła wiedzy, a wystąpienie o zwolnienie adwokata z tajemnicy jest krokiem tyle łatwym, co przedwczesnym. Nie uzasadnia zwolnienia z tajemnicy adwokackiej powoływanie się na „strategię śledztwa”⁵², gdyż takowy argument nie jest znany ustawie. Zwolnienie na podstawie art. 180 § 2 k.p.k. ma pomóc organom procesowym w dotarciu do prawdy materialnej, gdy inne metody są nieosiągalne. Celem zwolnienia z tajemnicy adwokackiej nie jest ułatwienie lub uproszczenie samego postępowania karnego.

⁴⁷ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 23 maja 2016 r., II AKz 138/16, LEX nr 2155397.

⁴⁸ M. Kuźma, *Udział mediów w procesie karnym*, [w:] *Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012.

⁴⁹ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 12 października 2011 r., II AKz 664/11, LEX nr 1102940.

⁵⁰ T. Razowski, *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej*, „Prokultura i Prawo” 2010, nr 7–8, s. 144.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Postanowienie SA w Krakowie z dnia 24 maja 2016 r., II AKz 159/16, LEX nr 2155398.

Art. 180 § 2 k.p.k. jako przepis o charakterze wyjątkowym, z uwagi na odstępstwo od reguły zawartej w art. 177 k.p.k. oraz art. 6 ust. 1 Prawa o adwokaturze, nie może być interpretowany rozszerzająco, gdyż w przeciwnym razie „obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej miałby pozorny charakter”⁵³. W istocie w przepis art. 180 § 2 k.p.k. zostały wkomponowane dwie normy prawne, z których pierwsza – jak słusznie zauważa A. Gaberle – sprowadza się do wyjątku od powszechnego obowiązku zeznawania, o którym mowa w art. 177 k.p.k., a druga z nich określa warunki powrotu do tej reguły⁵⁴.

Druga z przesłanek wymienionych w art. 180 § 2 k.p.k., tj. dobro wymiaru sprawiedliwości, jest interpretowana w kontekście konieczności oparcia ewentualnego rozstrzygnięcia na pełnej podstawie dowodowej, stąd zwolnienie z tajemnicy adwokackiej ma doprowadzić do wyjaśnienia istotnych okoliczności, a co za tym idzie zagwarantuje rzetelność samego postępowania⁵⁵. W ocenie L.K. Paprzyckiego dobro wymiaru sprawiedliwości nie będzie wymagać uchylecia tajemnicy adwokackiej, gdy dotyczy to kwestii drugorzędnej lub nawet trzeciorzędnej o niewielkim (a w zasadzie nieistotnym) znaczeniu dla rozstrzygnięcia sprawy⁵⁶. Tylko w takim przypadku można się zgodzić z poglądem, że zwolnienie z tajemnicy adwokackiej może nawet kolidować z dobrem wymiaru sprawiedliwości, gdy podważa zaufanie w nieskrępowane prawo do korzystania z pomocy prawnej⁵⁷.

W doktrynie formułowany był przez P.K. Sowińskiego wniosek *de lege ferenda*, aby warunki z art. 180 § 2 k.p.k. uzupełnić o zastrzeżenie, że uchylenie tajemnicy określonego rodzaju byłoby możliwe tylko w razie, gdyby temu „nie sprzeciwiał się szczególnie ważny interes prywatny niesprzeczny z celami wymiaru sprawiedliwości”⁵⁸. T. Grzegorzcyk słusznie zwraca uwagę, że rozwiązanie zawarte w tym przepisie było poddane kontroli Trybunału Konstytucyjnego⁵⁹, w wyniku której Trybunał nie dopatrywał się uchybień mogących stać w sprzeczności z art. 49 i art. 51 ust. 2 Konstytucji RP. Według autora nie ma zatem potrzeby wprowadzania do treści art. 180 § 2 k.p.k. dodatkowych klauzul⁶⁰. Jeszcze dalej, a może nawet zbyt daleko, zmierza propozycja, by zakaz dotyczący tajemnicy adwokackiej

⁵³ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 12 października 2015 r., II AKz 348/15, LEX nr 1997433.

⁵⁴ A. Gaberle, *op. cit.*, s. 107.

⁵⁵ Tu: „przygotowawczego”. Por. postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 lutego 2017 r., II AKz 66/17, LEX nr 2309508.

⁵⁶ L.K. Paprzycki, *op. cit.*

⁵⁷ J. Agacka-Indecka, *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów*, „Pa-lestra” 2005, nr 7–8, s. 122.

⁵⁸ P.K. Sowiński, *Zwolnienie adwokata z zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 3, s. 112.

⁵⁹ Zob. wyrok TK z dnia 22 listopada 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

⁶⁰ T. Grzegorzcyk, *op. cit.*, s. 626.

przyjął postać zakazu bezwzględnego z wyjątkiem „sytuacji, gdy dotyczy to przestępstw określonych w art. 240 § 1 k.p.k.”⁶¹.

Należy zgodzić się z przyjętym przez J. Izydorczyka stanowiskiem, że ustawa karnoprosesowa powinna precyzować i przez to ograniczać wszelkie odstępstwa od zasady tajemnicy adwokackiej. Według tego autora tajemnica adwokacka winna być tajemnicą bezwzględną, a możliwość jej wyłączenia – jedynie na podstawie decyzji sądu – autor upatruje w trybie ściśle określonym w prawie procesowym oraz z wyraźnie określonego ustawowo powodu, tzn. powoływania się na nią w sytuacji jej faktycznego nieistnienia, który to powód należy wykazać na podstawie dużego prawdopodobieństwa powoływania się na tajemnicę adwokacką przez adwokata w sytuacji, gdy obiektywnie nie można uznać takiej informacji jako powstałej w granicach tajemnicy zawodowej adwokata⁶². Z kolei T. Razowski zastanawia się nad możliwością obłożenia zwolnienia z obowiązku zachowania którejkolwiek z tajemnic zawodowych, o których mowa w art. 180 § 2 k.p.k., dodatkowym warunkiem w postaci odnoszenia się do informacji podlegających przekazaniu przez dysponenta tajemnicy co do okoliczności istotnych dla orzeczenia o przedmiocie procesu⁶³. Wydaje się, że ta właśnie propozycja zasługuje na poważne potraktowanie, gdyż położyłaby ona kres zwolnieniom z tajemnicy adwokackiej w kwestiach błahych. Oznaczałoby to konieczność wskazania przez ustawodawcę katalogu spraw, w których takie zwolnienie byłoby dopuszczalne z zastrzeżeniem, że byłoby to niezbędne dla prawidłowego orzeczenia (wydania sprawiedliwego wyroku). Tytułem propozycji katalog tych spraw mógłby przybrać postać podobną do tego, który jest znany przepisowi art. 240 k.k., tj. obejmować czyny z art. 118, art. 118a, art. 120–124, art. 127, art. 128, art. 130, art. 134, art. 140, art. 148, art. 156, art. 163, art. 166, art. 189, art. 197 § 3 lub 4, art. 198, art. 200, art. 252 lub przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

Odmowa zwolnienia świadka z obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej nie wyklucza możliwości złożenia kolejnego podobnie brzmiącego wniosku w tej samej sprawie, co wobec zaistnienia nowych okoliczności może skutkować zmianą przez sąd jego wcześniejszej decyzji. W sprawie może też dojść do zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy adwokata przez sąd działający tym razem na etapie postępowania sądowego z urzędu, choćby na wcześniejszym etapie procesu zajął on negatywne stanowisko w odpowiedzi na wniosek prokuratora.

Tajemnica adwokacka ze względu na swoją wagę zasługuje na ochronę udzielaną w toku procesu karnego w sposób określony w art. 180 § 2 k.p.k. Przesłanki zwolnienia z niej są niedookreślone i mogą wywoływać rozbieżności w praktyce. Nie wydaje się, by można było obronić tezę o bezwzględnym charakterze tajem-

⁶¹ M. Czerwiński, *Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej adwokata a uzasadniony interes społeczny*, „Palestra” 2013, nr 11–12, s. 56.

⁶² J. Izydorczyk, *op. cit.*, s. 303.

⁶³ T. Razowski, *op. cit.*, s. 148.

nicy adwokackiej, co próbuje się co jakiś czas przeforsować w piśmiennictwie, które wychodzi spod pióra autorów związanych zawodowo ze środowiskiem Palestry. Z całą pewnością o takim charakterze tej tajemnicy nie świadczy treść art. 6 ust. 1 Prawa o adwokaturze, aczkolwiek można by w nim zawrzeć zastrzeżenie, że tajemnica ta podlega ograniczeniu w procesie karnym, zwłaszcza że podobny zabieg zastosowano w jego ust. 4 odnośnie do informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁶⁴ – w zakresie określonym tymi przepisami.

BIBLIOGRAFIA

- Agacka-Indecka J., *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów*, „Palestra” 2005, nr 7–8.
- Boratyńska K.T., [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, M. Królikowski, A. Sakowicz (red.), M. Warchoń, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Cieślak M., *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955.
- Czerwiński M., *Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej adwokata a uzasadniony interes społeczny*, „Palestra” 2013, nr 11–12.
- Eichstaedt K., *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym*, Warszawa 2008.
- Gaberle A., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów z 16.06.1994, I KZP 5/94 (ochrona tajemnicy adwokackiej w świetle art. 163 k.p.k.)*, „Państwo i Prawo” 1995, z. 4.
- Giezek J., *Tajemnica adwokacka – wartość względna czy absolutna? O nieujawnialności informacji objętych tajemnicą adwokacką*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
- Gostyński Z., *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1997.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2014.
- Izdyrczyk J., *Tajemnica obrończa a tajemnica adwokacka*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
- Kalinowski S., [w:] J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Mazur (red.), M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1976.
- Kardas P., *Etyczne i proceduralne determinanty pełnienia funkcji sędziego, obrońcy i oskarżyciela w kontradiktoryjnym procesie karnym*, „Palestra” 2014, nr 3–4.
- Kuźma M., *Udział mediów w procesie karnym*, [w:] *Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012.
- Kwiatkowski Z., *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Katowice 2001.
- Kwiatkowski Z., *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Kraków 2005.
- Łojewski K., *Instytucja odmowy zeznań w polskim procesie karnym*, Warszawa 1970.
- Międzynarodowy Kodeks Etyki przyjęty przez Zgromadzenie Delegatów Międzynarodowego Stowarzyszenia Adwokatów (International Bar Association) w Oslo 25 lipca 1956 r.*, „Palestra” 1958, nr 12.
- Paprzycki L.K., *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, t. 7, Warszawa 2015.

⁶⁴ Dz.U. z 2016 r. poz. 299, 615.

- Pawelec K.J., *Tajemnica zawodowa notariusza w znowelizowanym Kodeksie postępowania karnego. Zagadnienia podstawowe*, „Rejent” 2015, nr 9.
- Peiper L., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1933.
- Postanowienie SA w Katowicach z dnia 12 października 2011 r., II AKz 664/11, LEX nr 1102940.
- Postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 lutego 2017 r., II AKz 66/17, LEX nr 2309508.
- Postanowienie SA w Krakowie z dnia 11 lipca 2012 r., II AKz 285/12, LEX nr 1227567.
- Postanowienie SA w Krakowie z dnia 12 października 2015 r., II AKz 348/15, LEX nr 1997433.
- Postanowienie SA w Krakowie z dnia 23 maja 2016 r., II AKz 138/16, LEX nr 2155397.
- Postanowienie SA w Krakowie z dnia 24 maja 2016 r., II AKz 159/16, LEX nr 2155398.
- Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II II AKz 330/13, OSAS 2014, nr 2.
- Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 4 października 2010 r., II AKz 588/10, LEX nr 621274.
- Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2010 r., II AKz 588/10, LEX nr 621274.
- Razowski T., *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7–8.
- Rogosiński P., *Dopuszczalność i zakres badania przez organ procesowy istnienia przesłanek warunkujących uchylenie świadka od zeznawania*, „Ius Novum” 2014, nr 1.
- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. 1950, nr 40, poz. 364 ze zm.).
- Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007.
- Sendecki P., *Tajemnica zawodowa fundamentem adwokatury jako zawodu zaufania publicznego*, [w:] *Etyka zawodów prawniczych. Wzajemne relacje i oczekiwania*, red. G. Borkowski, Lublin 2012.
- Skętowicz E., Kruk E., *O tajemnicy adwokackiej w procesie karnym*, „Annales UMCS. Sectio G (Ius)” 1996, t. 43.
- Smarzewski M., Banach M., *Ochrona tajemnicy adwokackiej w procesie karnym w związku z czynnościami przesłuchania i przeszukania*, „Palestra” 2017, nr 3.
- Sowiński P.K., *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Warszawa 2004.
- Sowiński P.K., *Zwolnienie adwokata z zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 3.
- Stefański R.A., [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński (red.), S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1998.
- Tajemnica*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/tajemnica;2528548.html> [dostęp: 02.10.2017].
- Uchwała NRA nr 1/VII/94 z dnia 18 czerwca 1994 r., „Palestra” 1994, nr 7–8.
- Uchwała SN z dnia 16 czerwca 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 41.
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2016 r., poz. 1999 ze zm.).
- Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2016 r., poz. 299, 615).
- Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.).
- Waliszewski J., *Uwagi o uprawnieniu świadka do nieujawniania faktów mających znaczenie w sprawie*, „Palestra” 1973, nr 12.
- Wiliński P., *Konstytucyjne podstawy tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu adwokata i radcy prawnego*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradiktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
- Wyrok SA w Szczecinie z dnia 9 kwietnia 2013 r., II AKa49/13, LEX nr 1312093.
- Wyrok TK z dnia 22 listopada 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.
- Zabłocki S., *Komentarz do niektórych przepisów Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Nowela k.p.k. z dnia 20 lipca 2000 r. Komentarz*, Warszawa 2000.

SUMMARY

The paper is devoted to the institution of refusal to testify by a witness in criminal proceedings with indication to the obligation to keep the advocate's professional secrecy. The refusal itself, though it constitutes an obstacle to the reaching of the material truth, stems from the special character of the profession of an advocate which belongs to the group of the so-called professions of public trust. The paper stresses the ambiguous relationship between corporation regulations and the provisions of the Polish Code of Criminal Proceedings from 1997 and two forms of the secrecy are distinguished, i.e. the strict attorney's secrecy and the secrecy of the legal defence. The imprecise conditions for releasing a person from the advocate's secrecy on the basis of Art. 180 § 2 of the Code of Criminal Proceedings have been criticised.

Keywords: advocate's secrecy; strict attorney's secrecy; secrecy of the legal defence; advocate's professional secrecy